

que restaren en íntim contacte amb el llatí escrit i que no renyiren —o almenys del tot— amb l'estructura proparoxítona, després en restauraran més o menys l'ús, però amb caràcter cultista. Per a la història de la repartició semàntica entre *ànimo* i *ànima*, veg. la monografia de Margherita Morreale (76 pp., Univ. de Granada, 1957).

Com sol passar en aquesta mena de llatinismes, el català medieval en féu *ànimo*, mantenint la terminació llatina. És la forma usada sovint per Joanot Martorell: «e cascú deu sforçar lo seu *ànimo* en semblants actes», «pren exemple de la tua flaqua persona, de poc *ànimo*» (ed. Ag. I, 69; II, 41). Hi ha ja algun intent esporàdic de catalanitzar-la del tot, dient *ànim*, a la fi del S. xv (cita de *Viudes e donzelles*, en *AlcM*), però encara en el S. xix és deïa i escrivía més aviat amb -o, i no és fins en plena Renaixença que s'ha eliminat del tot. Altrament el català s'ha mantingut molt més reservat davant l'ús d'aquest mot que el castellà (on es generalitzà fins popularment des dels clàssics), i ha fet sempre un ús molt més ample d'*esperit*. No convindria canviar-ho.

DERIV.: *Animeta* [1575, en el sentit de 'peça de roba blanca que serveix per tancar el calze en la missa', OPou, *ThPu.*, 166, trad. *palla* i citat entre «los corporals» i «lo càlser»];³ *Animer* [1672]. *Animic*. *Animisme*; *animista*. El cast. *almilla* «especie de jubón ajustado al cuerpo» [1540] es creà com a diminutiu de *alma*, donant-li aquest nom per la seva íntima unió amb el cos; d'ací rebérem nosaltres *armilla* [S. XVIII]⁴ tot i que avui el nostre mot resta viu i en el castellà corrent s'ha antiquat (*DCEC* I, 138a16-25, b13-29); *armillera*, *armilló*.

Del masculí *animus* són derivats els següents: *Animós* [Ausàs; «en les forns batalles sou vós un *animós* leó e tostemps sou vencedor», *Tirant*, Ag. III, 13]; *animositat* ['coratge, fortalesa d'ànima', Llull, *Blanquerna*, NCL. III, 181.3]; *animosament* [B. Metge]. *Animar* 'donar coratge' [fi S. xv, I. de Villena]; *animat*, -ada, 'que té ànima' [Llull, B. Metge]; *animació* 'abundància de vida' [ex. de Bosch de la Trinxeria, *DBal.*; «el passatge de la Virreina, bull d'animació», Xènius, *Glossari*]; *animant*. *Desanimat* 'exànim' [S. xv]; *desanimar* [S. XIX]; *desanimació*; +*des-ànim*, que alguns han usat i usen amb el sentit de 'descoratjament' i que no gosaríem condemnar. *Reanimar*; *reanimació*.

Animal, forma mig-sàvia provinent del ll. *animal*, -alis, 'ésser que respira', 'animal' [Llull]. *Animalada* (rarament *animalesa*, *animaleria*); *animalejar*; *animaler*. *Animalet*, *animalot*, i sobretot *animaló* [tots tres Belv.];⁵ *animalic*. *Animalitat* [Llull, *Merav.*, O. C. I, 31]. *Animalitzar*. *Animàlia* [S. xv, *AlcM*], del plural neutre ll. *animalia* usat amb valor col·lectiu: conservat amb caràcter més popular en altres llengües romàniques, entre elles cast. ant. *animalia*, que ja en el S. xiv apareix alterat per metàtesi allí com *alimaña* (*DCEC* I, 133a), forma també usada —*alimanya*— algunes vegades en català: modernament amb caràcter de castellanisme, però possiblement fou popular i amb algun

arrelament local en valencià: «[les dones] per llurs usances / axí diverses, / e tan perverses / obres e manyes, / són *alimanyes*, / serp tortuosa / són, e rabosa, / mona, gineta —», JRoig (*Spill*, 7698).

CPT.: *Unànime* [1624; *unànimement*, 1587], pres del ll. *unanimis*; *unanimitat* [S. XIX]. *Maguànim* [c. 1455, *Tirant*, cap. 15], del ll. *magnanimus*; *magnanimitat* [fi S. xiv, Eiximenis]. *Exànime* [escr. Renix.], ll. *exanimis*. *Pusillànime* [*pusillànim*, 1490, en el *Tirant* de Galba], cpt. amb *pusillus* 'petitó'; *pusillanimitat* [fi S. xiv: «-, qui no és sinó dolentia e frevoltat de pensa», Eiximenis, *Dones*, cap. 172, f. 122r1; 1490, *AlcM*]. *Equànime* [escr. Renaix.], ll. *aequanimus*, format amb *aequus* 'igual'; *equanimitat* [S. xv]. *Inànime*. *Longànime*; *longanimitat*. *Animadversió* [Lab. 1839], ll. *animadversio*, derivat d'*animadvertere* 'adonar-se de', amb el significat modificat per influència d'*aversió*.

¹ La *l* del cast.-port. és una solució menys corrent, potser ja resultant d'un esforç per pronunciar *anima*, mantenint la diferència amb el ll. ARMA. —² La posició dels catalans que parlen de provençalisme quan llegeixen *arma* és, doncs, ja superficial en això: són gent que en llengua d'oc mai no han passat més enllà de la vulgata trobadoresca. És sabut que avui la major part dels parlars i escriptors occitans usa *amo*. Fins a quin punt això és resultat d'un esforç fallat per pronunciar *ànima*, i fins a quin punt és francesisme, ja no ho podem aclarir ací. Fa estrany que fins un erudit bastant informat com R. Aramon hagi escrit que en català antic *arma* és un «provençalisme» (nota al passatge de la seva ed. del *Curial*, III, 20). Moll ja vacil·lava en la 1.ª ed. de la *A d'AlcM* (1928) treball juvenil. —³ 'Xinxeta, llumenet, ble encès': «a les dues de la matinada, l'*animeta* d'oli que feia llum a dins de la nostra celda va aclucar-se, i aquest dèbil canvi de la claror a la fosquedat, va despertar-me», PCoromines, *Pres*. VII, O. C., 868a22. —⁴ Ja surt bastant en romanços i cançons més aviat antics, com el primer, datable de 1748, recollit per un gironí: «que'm só fet soldat / --- l'*hermilla* de mitja seda / l'alforro d'encotonat...». Doncs ¿potser entrà com a nom d'una peça d'uniforme de soldats o mossos d'esquadra? També, però figura, llavors, com a peça de vestuari bonic femení, a Orís, etc. Milà, *Romlo.*, 178, 259C, 228B i C, 1f. Molts valencians i balears usen encara *jupetí* o *guardapits* i rebutgen *armilla* com a foraster. —⁵ Per a l'*animaló* de *vinya*, de tanta fama a Mallorca: Joan J. Amengual, «Descripció de las vides, vulgo *animaló*, su género --- y medio de perseguirle», Palma, 1842.

Aninou, V. any *Anió*, V. ió *Aniquilació*, *aniquilar*, V. *anibilar*

ANÍS, del ll. ANĪSUM, provinent del gr. *άνισον*, mot d'origen oriental (variants *άνησον*, *άνηθον*, *unicetum*). □ 1.ª doc.: 1284.

«Comí e anís, quatre de la carga de tres quintals»,